

KIAM ESPERANTO PERDIS SIAN SENKULPECON

Esperanto en la servo de la komunisma propagando

De Andreas Künzli (Svislando)

Kiam la lingvo Esperanto estis publikigita kaj la Esperanto-movado estis fondita, nome en 1887, la „klasikaj“ verkoj pri marksismo, socialismo kaj komunismo el la plumo de „klasikaj“ aŭtoroj kiel Marx kaj Engels estis jam delonge aperintaj. Se mi bone memoras, la vortoj marksismo, socialismo aŭ komunismo ne estis menciitaj en la verkaro de L.L. Zamenhof, aŭtoro kaj ĉefa ideologo de Esperanto. La fakto, ke Zamenhof ne estis marksisto, socialisto aŭ komunismo (almenaŭ li ne deklaris sin tia), vekis ĉe diversaj marksismaj, socialismaj kaj komunismaj esperantistoj profundan suspekton.

En 1917 en Ruslando A.A. Saĥarov, unu el la centraj figuroj de la tiama Esperanto-movado, preskaŭ saltis pro ĝojo, kiam li povis anonci en sia revuo *La Ondo de Esperanto* la falon de la malamegata carisma reĝimo, kio por li signifis malnovan revon de la esperantistoj. Li opiniis, ke la civitanoj de Ruslando nun estas vere liberaj, apenaŭ supozante, kio sekvas. Ĉar Lenin kaj liaj malsanktaj bolŝevikoj, kiuj estis bando kun sufiĉe altevoluinta krima energio, estis popularaj, la esperantistoj komencis traduki verkaĵojn de Lenin, Stalin, Jaroslavskij, Molotov kaj aliaj protagonistoj de la komunisma movado. Inter la apogantoj de la nova reĝimo troviĝis ankaŭ judoj.

En la 1930aj jaroj, gvidaj sovetiaj esperantistoj kiel Ernest Drezen kaj Efim Spiridoviĉ direktis al Zamenhof gravajn ideologiajn riproĉojn. Drezen rifuzis la zamenhofan homaranismon kun la riproĉo al la adreso de la kreinto de Esperanto, ke li atentis nur la lingvajn kaj religiajn aspektojn, sed ignoris la flankojn politikan, ekonomian kaj klasbatalan kaj alvokis “repuŝi plej energie liajn ideojn”, kiuj kapablis lau li nur fuŝi la realan komprenon de la ekzistantaj socifortoj, k.s. Efim Spiridoviĉ konkludis, ke „la plua disvolviĝo de la klasbatalo en la movado esperantista plene evidentigis la tutan erarecon de la etburĝaj opinioj de Zamenhof” kaj opiniis, ke la „interna ideo“ de la „genia lingvisto venkita de etburĝeco“ estas „senbezona rubaĵo“.¹ En la socialismaj landoj de orienta Eŭropo tiun sintenon reprezentis poste ankaŭ Detlev Blanke (GDR) kaj Nikola Aleksiev (BG), kiuj ambaŭ estis fervoraj membroj de la komunisma partio de sia lando kaj rigore kontrolis la Esperanto-movadon en la nomo de tiu partio.

Certe ekzistis ankaŭ iuj socialismaj Esperanto-grupoj en Eŭropo, ĉar diversaj esperantistoj evidente simpatiis kun la marksismo, socialismo kaj komunismo. Sed en la intermilita tempo en (orienta) Eŭropo ili estis malpopularaj, seninflujaj kaj subpremataj aŭ malpermesataj, ĉar en multaj landoj regis dekstraj, faŝismemaj reĝimoj, kiuj senkompatate persekutis marksistojn, socialistojn kaj komunistojn. Do, ili ne povis apliki teroron, kiel la regantaj komunistoj praktikis en Sovetunio kaj poste en ĉiuj ceteraj orienteŭropaj landoj, en kiujn la stalinismo estis enkondukita. Necesus relegi la Esperanto-gazetaron de la intermilita tempo por spuri tiajn grupiĝojn. Sed la ekzisto de tiaj socialismaj Esperanto-grupoj estis politike grandparte sensignifa afero, ĉar en tiu periodo la Esperanto-movado ankoraŭ *ne perdis sian senkulpecon* kiel post la dua mondmilito, krom en Sovetunio, kies Esperanto-movado en la 20aj kaj 30aj jaroj jam estis plene submetita al la stalinisma sistemo, el kiu ĝi ne povis eskapi aŭ de kiu ĝi ne povis liberigi. Ĝi devis kunludi en la politiko aŭ pere. Kun fatalaj sekvoj. Vole ne-vole la Esperanto-movado fariĝis la komplico de altgrade krima politika sistemo, de kiu ĝi mem estis formanĝita. Kiel konate, dum la Granda Teroro de la jaroj 1936-38 iuj sovetiaj esperantistoj estis persekutataj kaj mortigitaj, ĉar ili estis akuzitaj laŭ paragrafo 58 de la sovetia punkodo pro spionado, terorismo, perfido de la patrujo, kontraŭsovetia propagando, gvidado de kontraŭsovetia organizaĵo k.s. krimoj.² Sub tiaj malfavoraj cirkonstancoj publike kaj libere agadi por Esperanto apenaŭ plu estis ebla. Ankaŭ post la morto de Stalin al la sovetia Esperanto-movado ne restis alternativo ol kunlabori kun la komunisma partio, kiu longe suspektis ĝin kiel eksterlandan agenton, ĉar la KGB estis tiel instruita percepti kaj trakti la Esperanto-movadon, kies juda origino faris ĝin despli suspekta.

¹ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Kiel_Zamenhof_estis_vidata_dela_komunistoj.pdf

² Vd. http://www.plansprachen.ch/Esperanto_Stalinismus_Sowjetunion_1920-30er.pdf

Pri Bulgario estas konate, ke tie ekzistis ne malmultaj maldekstraj (socialismaj, komunismaj) esperantistoj, kiuj estis persekutataj de la dekstremaj registaroj, kiuj estis nomataj de la komunistoj „monarki-faŝismaj“. La kerno de tiu esperantistaro formis postmilite en la komunisma Bulgario la ĉefan gvidantaron de la Esperanto-movado en tiu lando.³ La intermilita Esperanto-movado en Pollando konsistis krom el judoj precipe el multaj polaj patriotoj, ni diru, kiuj faris pere de Esperanto naci-(ism)an propagandon, glorante la polajn literaturon kaj kulturon (kion ili ja plene rajtis fari, ĉar en tio estis nenio krima).⁴

En Vikipedio oni povas legi jenajn liniojn pri la rilatoj de Esperanto al komunismo, nature sen ajna kritika pritakso:

„Esperanton apogis pluraj gvidantaj komunistoj, inkluzive Anatolo Lunaĉarskij, Josip Broz Tito, Ho Chi Minh, Fidel Castro. Aliflanke, esperantismo estis kelkfoje persekutata de komunismaj registaroj, notinde en Sovetio sub Stalino.

Ernest Drezen estis eble la plej fervora kaj optimisma adepto samtempe de Esperanto kaj Sovetia komunismo, li pensis ke la du alportos emancipiĝon kaj feliĉon al la popoloj en la mondo. Sed nur kelkajn jarojn poste, kiam li verkis siajn plej famajn librojn pri tiu emancipiĝo, li estis arestita de Stalino kaj pafmorigita, kulpigita pri ... ‘spionado favore al la kapitalistoj’, ‘trockiismo’ kaj ‘terorismo’, (evidente falsaj akuzoj). Granda parto de la sovetia esperantistaro ricevis similan sorton aŭ estis senditaj en la Gulagon. La ceteraj pro timo silentis dum jaroj, ĝis la morto de Stalino.

Dum la Malvarma Milito la ĉefa komunisto Rudolf Burda energie defendis Esperanton. Oni forpelis lin el la partio; sed li travivis, kaj helpis la Esperantan kulturon travivi en la nacioj de la Varsovia Kontrakto. Li estis la fondinto de la gazeto *La Pacdefendanto* kaj la unua prezidanto de la Mondpaca Esperantista Movado.

En Esperanto aktuale ekzistas interalie jenaj tekstoj pri komunismo:⁵

Ĉi tio estas tipa artikolo en la Esperanta Vikipedio. Kompreneble ĝi estas tro supraĵa por povi esti konsiderata de iu ajn uzanto serioze.

Sekvas longega bibliografia listo de verkoj, kiuj traktas marksismon, socialismon kaj komunismon. La plej multaj verkaĵoj (ĉefe tradukoj) originas el la eldonejo de la 84a-jara Vilhelmo Luterano, kiu estas germana komunisto loĝanta de 1998 en Kubo. Kiel oni povas legi en Vikipedio, li kontraŭbatalis Esperanton dum jardekoj, antaŭ ol li ŝanĝis sian opinion kaj lernis ĉi tiun lingvon en 1988.⁶ Stranga kazo!

La marksismaj, socialismaj kaj komunismaj esperantistoj ĝis nun ne estas konataj, ke ili elpaŝis kiel aparte kritikemaj analizantoj de la komunismo, precipe de la krimoj plenumitaj de la komunismaj reĝimoj plenumitaj en Sovetunio inter 1917 kaj 1990 kaj en la orienteŭropaj landoj inter 1945 kaj 1989. Male, oni povis observi la tendencon de admirado, glorado kaj adorado de landoj kun komunisma reĝimo, ĉar ili apogis la Esperanto-movadon, de prisilentado de la krimoj plenumitaj de komunismaj reĝimoj aŭ de ilia bagateligo aŭ reinterpretado. Ĉu hazarda koincido, intenco aŭ miskompreno? Ĉiukaze la konscio pri la krimoj kaj krimeco de la komunisma movado en sia leninisma-stalinisma ludmaniero apenaŭ ekzistas en Esperanto-medioj, precipe en tiuj de Universala Esperanto-Asocio (UEA) post la dua mondmilito (precipe ekde Tonkin – preskaŭ ĉiuj UEA-prezidantoj estis komunistoj aŭ kriptokomunistoj aŭ almenaŭ maldekstruloj en iu ajn formo kaj ĉiu sekva estis eĉ pli granda idioto ol la antaŭa). Eĉ la oficiala historiisto de UEA, U. Lins, ne plu emas trakti la temon favore al pli banalaj temoj, pri aliaj „historiistoj“ (fakte propagandistoj) de la Eo-movado – inter Katalunio kaj Usono – oni tute ne parolu, ĉar ili ĉiuj evitas tiujn temojn. Neniu traktis la komunismon kaj ĝiajn gvidajn reprezentantojn per kritikaj konsideroj.

Nature, la regantaj komunistoj en orienta Eŭropo ne konsideris siajn agojn krimoj, sed la oficiala propagando predikis, ke la socialismo liberigis la homaron de la kapitalisma ekspluatado, de la faŝisma jugo kaj de la etburĝa pensmaniero. La komunistoj vidis sin troviĝi sur la ĝusta flanko de la historio kaj tute ne vidis kialon por kritiki siajn proprajn praktikojn kaj metodojn, kiujn ili aplikis kon-

³ Vd. http://www.plansprachen.ch/Esperanto_Bulgarien.pdf.

⁴ Vd. http://www.plansprachen.ch/Esperanto_Polen.pdf.

⁵ Vd. https://eo.wikipedia.org/wiki/Komunismo#Esperanto_kaj_Komunismo.

⁶ Vd. https://de.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Luttermann.

traŭ homoj kaj civitanoj de siaj landoj, kiuj havis alian ideologian kaj politikan opinion aŭ konvinkon aŭ kiuj ne subtenas la marksismon, socialismon aŭ komunismon. Tiaj homoj oficiale ne ekzistis, kaj se ili ekzistis kaj publike esprimis sian sintenon, ili estis senprokraste sufokitaj, silentigitaj, persekutitaj, enprizonigitaj aŭ eĉ mortigitaj. En landoj, kiuj estas regataj de komunistoj, tiaj metodoj estas praktikataj ĝis hodiaŭ, plej draste en Popola Ĉinio, unu el la landoj ĉefe adorataj de la Esperanto-movado. Plej draste por ŝtata propagando Esperanto estis misuzata de la revuo *El Popola Ĉinio* kaj en la kazo de diversaj eldonaĵoj aperintaj en Sovetunio kaj aliaj komunismaj ŝtatoj.

Kiel multaj samtempoj povas memori, dum la komunisma tempo en la Esperanto-movado regis sufiĉe forta entuziasmo pri la „sukcesoj“, „progresoj“ kaj „rekordoj“ de Esperanto en iuj socialismaj landoj, kie Esperanto ĝuis ŝtatan apogon kaj estis integra parto de la komunisma sistemo.

Per sia alkroĉiĝo al la komunismaj reĝimoj en orienta Eŭropo (sed ankaŭ en Ĉinio, Vjetnamio kaj Kubo) – oni povus nomi ĝin la kvazaŭa peko-kazo de la Esperanto-movado –, la Esperanto-movado aktive helpis, konscie aŭ ne, la disvastigon de la propagando de la komunisma ideologio, partoprenante la apogon de la komunismaj ŝtatoj kaj reĝimoj kiel komplico de la komunismaj partioj en la t.n. socialismaj landoj. Pro la politikaj cirkonstancoj de la Malvarma Milito la Esperanto-movado do sendube profitis en neatendeble sufiĉe granda mezuro, precipe en orienta Eŭropo. La Esperanto-organizaĵoj en la komunisme regataj landoj prosperis nur dank’ al tio, ke ili ĝuis la apogon de la ŝtatoj, en kiuj ili funkciis, sed nur sub la kondiĉo, ke ili submetiĝis sub la dikton de la komunismaj partioj sen kritiko, plendo aŭ kompromiso pri la stalinisma sistemo, por eviti persekuton, likvidon kaj malpermeson fare de la komunismaj reĝimoj, kaj do anstataŭ opozicii do plene integriĝis en la ŝtatan sistemon de tiuj komunismaj landoj. Tio estis logika paŝo, ĉar multaj gvidaj Esperanto-aktivuloj estis malnovaj komunistoj, ekzemple en Bulgario, kie post la „venko de la socialismo” ili havis la facilan ŝancon kunludi kun la regantaj partioj, kies aktivaj membroj ili mem estis. Al la Esperanto-movado do ree okazis sub la komunistoj politika egalŝaltado kiel sub la nazioj en Germanio en la 30-aj jaroj. Precipe en GDR tio aspektis kiel ironio de la sorto. Nature neniu publike parolis pri tiu tragika situacio, kiu estis temo severe tabuita en la Esperanto-movado, precipe en la orientaj landoj mem. Tiu ŝtata apogo, kiu ebligis kelkajn avantaĝojn por tiuj, kiuj lojale kunludis, naturre havis altan prezon, nome la totalan perdon de la libereco (sed libereco signifis por la komunistoj liberiĝon de la faŝismo). Ankaŭ pri tiu fakto neniu parolis. La pacisma ideo de Esperanto estis krude uzurpita de la komunismaj reĝimoj por propraj celoj kaj por la komunisma propagando mem. Tiuj ekstreme naciismaj reĝimoj ne nur ne interesiĝis pri la enkonduko de Esperanto en siajn lernejojn, sed ilia ĉefa kaj sola celo estis submeti la Esperanto-movadon kaj la esperantistojn sub siajn volon kaj kontrolon kaj utiligi ĝin por sia politika propagando. Markso, Lenin, Stalin, Georgi Dimitrov,⁷ Tito,⁸ Mao Zedong, Ho Ĉi Minh,⁹ Fidel Castro¹⁰ kaj aliaj korifeoj de la komunisma movado estis aŭ devis esti adorataj de la esperantistoj kaj fariĝis parto de la propagando en Esperanto, kiu tre similis al la stilo de la komunisma propagando mem, kies sola celo estis trompi la publikon. La esperantistoj de Sovetunio, Pollando, GDR, Ĉeĥoslovakio, Hungario, Bulgario kaj Jugoslavio klopodis pli malpli libervole aranĝi sin kun la regantaj reĝimoj kaj flate lekis la pugon de la komunismaj partiaj funkciuloj por esti bone traktataj, ĉar alian opcion ili ne havis, se iliaj asocioj ne volis havi problemojn kun la ŝtataj instancoj, kiuj totale kontrolis la socian agadon, ĉar certe la sekreta polico de la komunismaj partioj daŭre observadis ilin. Ĉiu „socialisma“ lando havis siajn malgrandajn Esperanto-diktatorojn kaj specialajn agentojn de la landaj sekretaj servoj, kiuj observis, kontrolis kaj limigis la liberecojn de la Esperanto-movadoj kaj prispionis la esperantistojn por raporti pri ili al la ŝtataj kaj partiaj instancoj. Tiel la Esperanto-movadoj en la „socialismaj“ landoj fariĝis plumpaj komplicoj de la (post-)stalinismaj reĝimoj, kvankam en la vivotempo de Stalin ili ankoraŭ estis persekutataj kiel spionoj, eksterlandaj agentoj, sabotuloj kaj malamikoj de la popolo, kiuj devis esti fizike likviditaj kaj mortpafitaj. Ĉar la oficiala literaturo de la orienta bloko ne raportis pri la krimoj de la stalinismo, ankaŭ en ĝiaj Esperanto-movadoj ili restis netraktataj. Malgraŭ tio, en Sovetunio la planlingva demando estis (rande) inkluzivita en la lingvistikan debaton pri estonta

⁷ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Georgi_Dimitrov_Bulgario.pdf.

⁸ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Tito_Jugoslavio.pdf.

⁹ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Castro_biografio.pdf.

¹⁰ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Castro_biografio.pdf.

mondlingvo sub la kondiĉoj de la komunismo, kun kuriozaj diskutoj, konsideroj kaj rezultoj, kiuj komplete perdis siajn validecon kaj sencon kiam la komunismo kolapsis.

La UEA-movado, kiu subtenis ĉiujn tiujn strebadojn kaj klopodojn de la komunismaj esperantistoj, estis submigrata de maldemokratiaj reĝim-lojalaj aktivuloj el la komunismaj landoj, ĝojante pri la „progreso“ kaj „sukcesoj“ de Esperanto en tiuj landoj, kie ĝi jam vidis Esperanton „venki“. Oni festis iliajn ĉefajn heroojn kaj netuŝeblajn ‘kolonajn sanktulojn’, ĉirkaŭ kiuj praktikiĝis bizara kulto de la persono. Nature neniu kritikis la mizeran homrajtan situacion en la koncernataj landoj. La Esperanto-movado neniam kondamnis la stalinismon kaj la lezadon de la homaj rajtoj en la „socialismaj“ landoj, kaj ankaŭ la ĉefaj gvidantoj kaj protagonistoj de la Esperanto-movado en tiuj landoj, inter kiuj kelkaj funkciis ankaŭ kiel agentoj de la sekretaj servoj, neniam bonvolis senkulpiĝi aŭ pardonpeti ĉe la iamaj asociaj membraroj pro la subprema politiko, por kiu ili kunrespondeis. Male, ili prisilentis aŭ bagateligis la problemojn kaj pravigis sian tiaman sintenon, opiniante, ke ili faris ĉion ĝuste por helpi al la Esperanto-movado, aŭ ili nostalgiis pri la „bonaj tempoj“, kiuj neniam plu revenos.

Post la kolapso de la komunismo la Esperanto-movado perdis siajn aktualecon, signifon, allogon, kvankam en la Esperanto-movado mem oni ne publike diris tion. Eble oni povas ankaŭ paroli pri politika senkreditiĝo de la Esperanto-movado en la koncernaj landoj, ĉar la Esperanto-movado ja estis intime ligata kun la komunismaj reĝimoj, la simpatio kun la komunismo kaj la diktaturaj ŝtatoj, kiuj (laŭdire) apogis Esperanton. **Certe, tiu alkroĉiĝo de la Esperanto-movado, kiu tiam perdis sian senkulpecon, al la komunismo kaj al tiuj ŝtatoj estis historia eraro, kiu ne estas riparebla. Estinte integra parto de la komunisma sistemo de la koncernaj landoj, la Esperanto-movado portas parton de la morala respondeco por la krimoj, kiuj okazis en la nomo de la komunismaj partioj en la tiuj landoj.** Eĉ se la politika senkreditiĝo de la Esperanto-movado supozeble ludis ian rolon, la fakto estas, ke Esperanto simple eksmodiĝis kaj malaperis kiel aktuala temo el la tagordo de la publika diskuto, eble kun la escepto de Pollando, kie Esperanto kaj Zamenhof estas konsiderataj kiel pola heredaĵo kaj do simbole traktata kiel tia. Sed esence nur la polaj maldekstruloj apogis tiun iniciaton, dum la polaj dekstruloj, inter kiuj troviĝas multaj polaj naciistoj kaj antisemitoj, malfavore rilatas al ‘judaj aferoj’.

Cetere, necesas ripeti ĉi-okaze la nekontesteblan kaj historie dekomentitan veron, ke Zamenhof ne konsideris sin polo, sed kiel judon, kaj nur kiel judon (ruslandan-litvan). Do, li estis ĉio alia krom polo. Malgraŭ tio, Zamenhof estas daŭre nomata de la Esperanto-propagando kaj ne nur de ĝi, pola kuracisto ktp. La agnosko de Esperanto kiel monda nemateria heredaĵo fare de Unesko, kiel tio okazis en Pollando kaj Kroatio, ĝis nun ne sukcesis, ĉar ekzistas tro malmultaj ŝtatoj, kiuj volus apogi tian proponon.

Ankaŭ la aserto, aŭ imago, ke la Esperanto-movado, kiu apartenas al la politika maldekstrisma spektro, kio klarigas la (iaman) simpatian de multaj esperantistoj kun la marksismo, socialismo kaj komunismo (ĉiuj ‘oficialaj’ historiistoj de la Esperanto-movado pensas kaj verkas sub tiuj premisoj), subtenis la homajn rajtojn, estas falsaĵo, same kiel la politika neŭtraleco de la Esperanto-movado, kiu dum la tuta 20a jarcento parte estis intime ligata kun la komunismo, jam en 1917 okaze de la falo de la carisma reĝimo kaj en la 20-30aj jaroj en Sovetunio, kie la esperantistoj apogis Stalinon (kaj ne liajn rivalojn aŭ kritikantojn), almenaŭ laŭ la impresoj, kiun postlasas certaj Esperanto-publicaĵoj de tiu tempo. La simpatio al la sovetia gvidanto, unu el la plej grandaj amasmurdistoj de la historio de la homaro, restis konservata en Esperanto-medioj ĝis nun. La Esperanto-movado neniam praktike apogis la homajn rajtojn, kiuj estis subpremataj de la potenculoj de ĉi tiu mondo kaj kiam ili estis en danĝero, kvankam la standartoj de la homaj rajtoj estis alte tenataj de la statutoj de la Esperanto-organizaĵoj. La Esperanto-movado neniam kritikis la lezojn de la homaj rajtoj en iu ajn lando, ĉar ĝi timis, kiel la diablo la benitan akvon, ke la potenculoj povus persekuti esperantistojn kaj haltigi la apogon de Esperanto. Oni do devas konstati, ke la Esperanto-movado ne nur mizere kapitulacis antaŭ la homaj rajtoj, sed ĝi ankaŭ faris nenion konkretan aŭ substancan kontribuon al la defendado de la homaj rajtoj nek al la monda paco, kvankam la esperantistoj kredis kaj asertis tion, konsiderante sin apostoloj de la „lingvaj rajtoj“ kaj advokatoj de etnaj minoritatoj, kvankam ili povis fari nenion pro ili. Ankaŭ la nuntempe observebla malboniĝo de la stato de la homaj rajtoj en la mondo ne estas kritikata de la Esperanto-movado. Estas evidente, ke tiu movado, kiu estas okupata pri si mem, simple ne interesiĝas pri tiu temo. Male, la UEA-movado ĉiam staris flanke de la regantaj potenculoj, de kiuj oni esperis favoron

kaj apogon al Esperanto, montrante netan indiferentecon pri la sorto de persekutataj kaj subpremataj minoritatoj, kvankam oni multe palavis pri la neceso de la subteno de lingvaj minoritatoj aŭ indiĝenaj popoloj, por kiuj la Esperanto-movado en la praktiko povis fari nenion. Estas malfacile diri kial la Esperanto-movado ne ricevis la Nobelan pacpremiojn; povas esti, ke la troa simpatio kaj kompliceo kun la komunismaj reĝimoj kaj aliaj diktaturoj malhelpis ĝin. Sed ĉu la koncerne komisiono, kiu devus decidi pri la aljuĝo de la premio al la Esperanto-movado, estus sciinta tion? Ekzistas dubo. Cetere, pri la aljuĝo de la Nobela pacpremio al Esperanto oni ĉiukaze povus paroli nur lige kun la vivotempo de Zamenhof.

Post la dua mondmilito, precipe post Ivo Lapenna, la UEA-movado estis gvidata de (politikaj) oportunistoj kaj cinikuloj, kiuj poziciigis proksime al la marksismo, socialismo kaj komunismo, kvankam ili kutime kaŝis tiun fakton. Kutime ili malŝate rigardis al la Okcidento, kiun ili kulpigis pri „kultura hegemonio“, al kiu oni nete ŝovis la kulpon pri la lingva genocido, altrudo de falsa demokratio per bajonetoj, anglalingva kultura subpremado k.s., dum la ŝtatoj de la „oriento“ kaj de la „tria mondo“, kiuj lezis la homajn rajtojn sisteme kaj en granda stilo, oni ne kuraĝis tuŝi per kritiko. Tiu estis la karakteriza sinteno de tiu maldekstra medio, nature ankaŭ kaj precipe ekster la Esperanto-movado. Neniam en la literaturo de la Esperanto-movado oni povis legi pri la pozitivaj trajtoj de la okcidenta demokratio, de la pozitivaj efikoj de la socia merkatekonomio en la landoj de okcidenta Eŭropo. Kiam en la 70aj jaroj la senegala UNESKO-direktoro Amadou Mahtar M'Bow, kiu estis konata kiel kontraŭulo de la Okcidento, simpatiis kun la Esperanto-movado, kaptis ĝin granda eŭforio. Simila reago estis observebla en la kazo de lia posteulino Irina Bokova, kiu edukiĝis kaj ekkarieris en la sistemo de la bulgara komunisma partio. Ankaŭ la nuna direktorino de UNESKO, Audrey Azoulay, kiu hejmas en la (radikala) politika maldekstro, estas ŝajna simpatiantino de Esperanto, kion ŝi demonstris en iuj fervoraj salutmesaĝoj, kiujn ŝi subskribis al la adreso de la Esperanto-movado, cetere laŭ peto de aktivuloj de tiu movado mem.¹¹ Sama entuziasmo regis, kiam oni eksciis, ke la jugoslavia gvidanto Josip Broz Tito lernis Esperanton en la prizono, kiam la bulgaraj gvidantoj Georgi Dimitrov kaj Todor Živkov apogis ĝin kaj kiam la kuba gvidanto Fidel Castro deklaris sin „soldato de Esperanto“. Kiel konate, ĉiuj tiuj politikistoj kulpis pri grandskala lezado de la homaj rajtoj kaj respondecas por diversaj politikaj krimoj, murdoj kaj enprizonigoj de ideologiaj malamikoj aŭ simplaj kritikantoj. Sed la politika propagando faris el ili kvazaŭsanktajn ikonojn de iliaj movadoj, kiuj kulpas pri grandskala ekonomia mizero kaj politika subpremado en iliaj landoj. Neniam oni povis legi en Esperanto-publicaĵoj iun ajn kritikon pri tio.

La marksismo/komunismo, kiu sentis sin supera socia sistemo, kaj Esperanto, kiu sentas sin supera lingvosistemo, estas do iusence ideologiaj ĝemeloj de la 19a/20a jarcento. Ambaŭ estas ideologioj kun universalisma ambicio kaj totalisma sinteno, strebante al la „fina venko“ por atingi la finan solvon por la homaro, kiun ili celas seeble devige enkonduki pere de la registaroj, kiuj havas la potencon en la ŝtatoj. Kaj la marksismo/komunismo kaj la esperantismo konsideras sian ideologion neerara kaj vidis sin sur la ĝusta flanko de la historio. Kaj la komunisma partio kaj la Esperanto-movado ne toleras kritikon de interne kaj ekstere kaj traktas kritikantojn per ignorado. Ĉar ili estas radikalaj ideologioj, ambaŭ estas netoleremaj ideologioj rilate al siaj kontraŭuloj, kiuj estas konsiderataj kiel malamikoj, dum nur la apogantoj estas amikoj. Kaj la komunisma kaj la esperantista movado estas speco de sektoj kun religiaj trajtoj (kaj eklezio). Ambaŭ utopioj fiaskis, ĉar ili estis utopioj, kiuj malrespektis la naturon de la homo.

Last but not least oni ankaŭ neniam povis legi en la literaturo de la UEA-movado vortojn de konsterno aŭ bedaŭro pri la mortigitaj judoj dum la holokaŭsto, krom se judaj esperantistoj, kiuj estis mem koncernitaj de tiu tragedio, mem skribis pri ĝi. Same kiel la stalinismo ankaŭ ĉi tiu temo devis esti prisilentata aŭ estis kriple prezentata en la literaturo de la komunismaj landoj. La antisemitismo pluvivadis en formo de la anticionismo, kiu estis ŝtata doktrino de la socialismaj landoj. „Judo“ iĝis nepronebla „vorto non grata“. La sinteno al la judo Zamenhof restis malvarma ankaŭ en la pintaj cirkloj de UEA, kiu estis gvidata de diversaj komunistoj kaj kriptokomunistoj. En jubileaj manifestoj oni nete prisilentis la judecon de Zamenhof kaj alergie reagis al ĝi, kiam aperis biografioj aŭ artikoloj pri tiu ĉi temo. Ke Zamenhof estis judo, estis verŝajne granda problemo por la Esperanto-movado, kiu

---

¹¹ Vd. http://www.planlingvoj.ch/Unesco_krizo.pdf.

ne volis esti konsiderata kiel juda afero. Sed oni ne devas forgesi, ke sen la judeco de Zamenhof Esperanto verŝajne tute ne ekzistus.

Nu, oni devas ankaŭ konscii, ke la Esperanto-movado ne estas klasika homrajta aŭ pacisma movado kaj ne sentas la bezonon konkrete trakti politikajn temojn en siaj oficialaj paroladoj kaj komunikoj. La Esperanto-movado limigas sian 'politikan' esprimiĝon al la reproduktado de la formalaj kaj sloganecaj mesaĝoj kaj rezolucioj de UN, UNESKO kaj similaj organizaĵoj, kiujn ĝi adaptas laŭ siaj bezonoj. Laŭ tiu logiko funkcias la diplomatio de la Esperanto-movado, kiu *ne estas neŭtrala, sed profunde oportunistama, hipokrita kaj malsincera (aŭ malhonesta)* movado. Ankaŭ la Esperanto-movado sekvis nur siajn proprajn interesojn, kiel la ŝtatoj de UN. La amaso da belaj vortoj pri humaneco kaj humanismo esprimitaj de la Esperanto-movado estis nura propaganda fasada strategio por plaĉi al la UN-sistemo, de kiu ĝi atendas favoron kaj apogon, kaj por trompi la publikon, kiu sciis nenion pri Esperanto. Morala sincereco, historiografia objektiveco kaj scienca vereco ludas neniun rolon. Propagando kaj rozkolora pentrado estas pli grava. Ankaŭ la *UNESKO-Kuriero* estas nura propaganda organo, en kiu certe neniam aperos kritika analizo pri la katastrofa situacio de la homaj rajtoj en Ĉinio, Kubo aŭ Irano. La rezolucioj, kiujn UNESKO aprobis en 1954 kaj 1985 favore al Esperanto, perdis sian sencon, ĉar hodiaŭ praktike neniu ŝtato plu interesiĝas pri tiuj rezolucioj, kiuj signifis nuran burokratian formalismon kaj kies sukceso baziĝis je la iniciato de unusola Esperanto-aktivulo, kiu jam de longe ne plu vivas. Granda problemo de la Esperanto-movado estas, ke tro multaj fanatikuloj, stranguloj kaj sektemuloj reprezentas kaj propagandas ĝin.

La Esperanto-movado fariĝis kurioza lingvistika sekto, kiu allogas plej diversajn ideajn fanatikulojn kaj alternativulojn kaj parte tre agresemajn politikajn reakciulojn, ĉefe el la maldekstra politika spek-tro, kiuj postulas „lingvan justecon“ kaj volas ŝanĝi la mondon per la enkonduko de la artefarita „neŭ-trala“ lingvo Esperanto, kiun parolas nur malmultaj homoj kaj kiu ĝenerale ne estas konata, ĉar ĝi ne estas instruata en la ŝtataj lernejoj, kun kelkaj malmultaj eksperimentaj kaj libervolaj esceptoj. La pro-pagandistoj de la Esperanto-movado kredas, ke nur per la enkonduko de tia lingvo la mondo fariĝos pli bona, pli paca kaj pli justa. Komprenoble temas pri puraj teoriaj asertoj. Por prediki tiun ideon ili tiris kaj tiras ĉiujn registrojn de la propagando, sed hodiaŭ la citrono estas elpremita. Ĉar la Esperanto-movado ne atingis siajn historiajn celojn, ĝi kantas la cikonian kanton, kaj restas esence nur la tasko reskribi kritike ĝian historion.

Ĉiuj klopodoj de la esperantistoj do evidentiĝis ĝis nun pli malpli vanaj kaj ĥimeraj, ĉar krom la okazigo de rutinaj aranĝoj, kiuj havas ĉefe propagandan karakteron, oni povas atendi neniujn substancajn sukcesojn aŭ progresojn. La Esperanto-movado dume vivtenas sin ĉefe per ekscesa festado de jubileoj, per iuj internaciaj aŭ naciaj kongresoj, fizikaj aŭ virtualaj, kiuj allogas ĉefe (malnovajn kaj maljunajn) asociajn aktivulojn kaj turistojn, al kiuj ofte mankas bonaj, eĉ bazaj lingvokonoj. La ĉefa publiko, partoprenanta la Universalajn Kongresojn de Esperanto, venas el Germanio, Francio, Japanio, suda Koreio, Usono kaj aliaj 'riĉaj' landoj, kompletigata de ĉinaj turistoj, kiuj havas la monon por pagi la kotizon kaj la vojaĝojn al la multekostaj jarkunvenoj, dum reprezentantoj el la „Tria Mondo“ estas nur malofte videblaj, kaj la publiko el la orienteŭropaj landoj praktike malaperis. La Esperanto-movado havas neniujn kapacitojn kaj resursojn por okupiĝi pri temoj kaj problemoj, pri kiuj la UN-sistemo okupiĝas. Oni ankaŭ povas dubi, ke la Esperanto-movado, kiu estas ĉefe okupata pri si mem, vere interesiĝas pri tiuj temoj kaj problemoj. Sian monon UEA investas en strukturojn kaj agadojn, kiuj ne kapablas progresigi Esperanton. Mankas inteligentaj, kompetentaj profesiuloj por levi la Esperanto-movadon sur pli altan nivelon. Mono ekzemple por investi en la konstruadon de la Esperanto-movado aŭ instrui la lingvon en Afriko, Azio kaj Latinameriko ne restas. Ĉar UEA ne havas ĝin, la kapitalo por financi la *UNESKO-Kurieron* en Esperanto venas de la ĉina registaro (!!!), kiu tiel povas akiri politikan kontrolon. La ĉefa organo de UEA, *Esperanto*, estas redaktata de rusoj, kiuj evitas ĉian kritikon pri la movado, kiun ili pentras rozkoloro. La kronviroza pandemio de la jaro 2020 nature signifis gravan cezuron ankaŭ por la Esperanto-movado, kiu estas kondamnita daŭrigi sian agadon en la virtuala spaco, kiu nature estas malpli alloga kaj malpli bone palpebla ol la fizika spaco, kiu esence vivigis Esperanton dum pli ol cent jaroj.

Kiam en 1989 la tuta komunisma sistemo kolapsis kaj malaperis en orienta Eŭropo, komencis degeneri ankaŭ la Esperanto-movado, kvankam sub la kondiĉoj de la nova libereco ĝi parte ankoraŭ iom prosperis en la 1990-aj jaroj. La senkritika sinteno de la UEA-movado restis dume neŝanĝita rilate

al Ĉinio, Vjetnamio kaj Kubo, kiuj restis komunismaj, malgraŭ grandskala lezado de la homaj rajtoj, subpremado de etnaj minoritatoj, persekutado de kritikaj ĵurnalistoj kaj opoziciuloj kaj drasta cenzuro. Ankaŭ la ruslandaj esperantistoj ŝajne nenion lernis el siaj historiaj eraroj, kiam ili signalis, ke ili apogas la anekson de Krimeo kaj per tio la politikon de la Kremlo. Nuntempe en tiuj landoj ekzistas maksimume (po) kelkcent realaj esperantistoj, kiuj estas aktivaj aŭ partoprenas naciajn kaj internaciajn kongresojn. Sed krom turismo kaj ĝia praktikado kiel hobbio, Esperanto donas hodiaŭ neniujn avantaĝojn. La postmilitaj pioniraj generacioj, kiuj esence portis la Esperanto-movadon, estas elmortantaj kaj la novaj generacioj de esperantistoj estas malfortaj kaj kvante kaj kvalite neniel kapablas anstataŭi la malnovajn generaciojn. Kvankam en ĉiuj landoj la oficialaj nombroj de asociaj membroj stagnas aŭ reduktiĝas al kelkdek aŭ kelkcent anoj, la Esperanto-propagando havas neniujn skrupulojn paroli pri la ekzisto de dek- aŭ centmiloj, eĉ milionoj da „esperantistoj“ aŭ Esperanto-lernantoj. Per false deklaritaj ciferoj pri membronombroj iuj Esperanto-organizaĵoj (kiel TEJO) eĉ provis ricevi altajn subvenciojn de eŭropaj instancoj. Ene de la Esperanto-movado kritiko de interne kaj ekstere kontraŭ la „sankta afero“ estas nedezirata, obstine evitata kaj sisteme subpremata, (mem)kritikaj analizoj ne estas verkitaj aŭ publikigitaj en la oficiala Esperanto-gazetaro, kiu nur rozkolora raportas pri „progreso“, „sukcesoj“ kaj „rekordoj“ en paralela ŝajnmundo de revuloj kaj utopiistoj, en kiu kritika konscio ne ekzistas. Pro tiu manko de (mem)-kritiko kaj la nura prezentado per roza koloro, ornamata per propagandaj troigoj, ŝajnigoj kaj blufoj, la Esperanto-movado devas esti konsiderata kiel *profunde malsincera (aŭ malhonest)* movado, kiel ludo en la plej bona kazo. Sed la monda gazetaro apenaŭ raportas pri la sukcesoj, progreso kaj rekordoj de la esperantistoj, kaj se ĝi tamen raportas pri ili, tiam laŭ la kutima primitiva kaj supraĵa maniero sen scii kaj kompreni pri kio vere temas. Nur esperantistoj kredas, ke tion, kion ili pensas, asertas kaj predikas, estas ĝusta kaj prava. Pro tio la malnova Esperanto-propagando restis sufiĉe forta kaj daŭre disvastigas siajn mitojn kaj legendojn, dum la homaro mem definitive rezignis lerni neŭtralan internacian help- aŭ planlingvon, ĉar ĝi solvis la „lingvan problemon“ alimaniere, nome per la multlingvismo kaj la angla lingvo kiel „lingua franca“. En tio necesas konstati, ke la ĉefaj propagandaj asertoj de la Esperanto-movado, ke Esperanto estas pli facile lernebla kaj pli neŭtrala ol etnaj lingvoj, ne efikis grandskale. Verŝajne nur la deviga enkonduko de Esperanto en la lernejojn de la membro-ŝtatoj de UN estus kaŭzinta la „finan venkon“ de Esperanto. Restas do enigmo, kial tio ne okazis, malgraŭ rekomendoj de Unesko. La ĝenerala enkonduko de tia lingvo signifus esence gigantan sociopolitikan problemon. Ĉu la konsidero de la popoloj, ke Esperanto estas „artefarita“ (aŭ arteficiala) idiomo, estas la sola, aŭ ĉefa kaŭzo de tiu rezigno ne estas klare. Ĉi-rilataj enketoj neniam estis faritaj kaj aktualaj empiriaj studoj mankas por ricevi respondojn.

La situacio de la Esperanto-movado do estas senperspektiva kaj senespera. Almenaŭ ĝi pruvis, kaj tio estas la pozitiva mesaĝo, ke tia „neŭtrala“, „artefarita“ lingvo kiel Esperanto en principo plene kaj same bone funkcias kiel ajna etna lingvo, kion multaj teranoj ne scias. La „fina venko“, nocio uzita ankaŭ en la nazia kaj komunisma terminologioj, de Esperanto do probable ne okazos. Sed Esperanto, kiu aspektas kiel gago de la sinamuza, plezuriga kaj distra socio, eble ja trovos sian lokon en la virtuala mondo, post 130 jaroj da relative sukcesa fizika ekzistado.

© www.planlingvoj.ch, oktobro 2020

Krom slavistiko kaj orienteŭropa historio, la aŭtoro (nask. 1962) studis ankaŭ internacian juro ĉe la Zurika universitato, 1985-92.